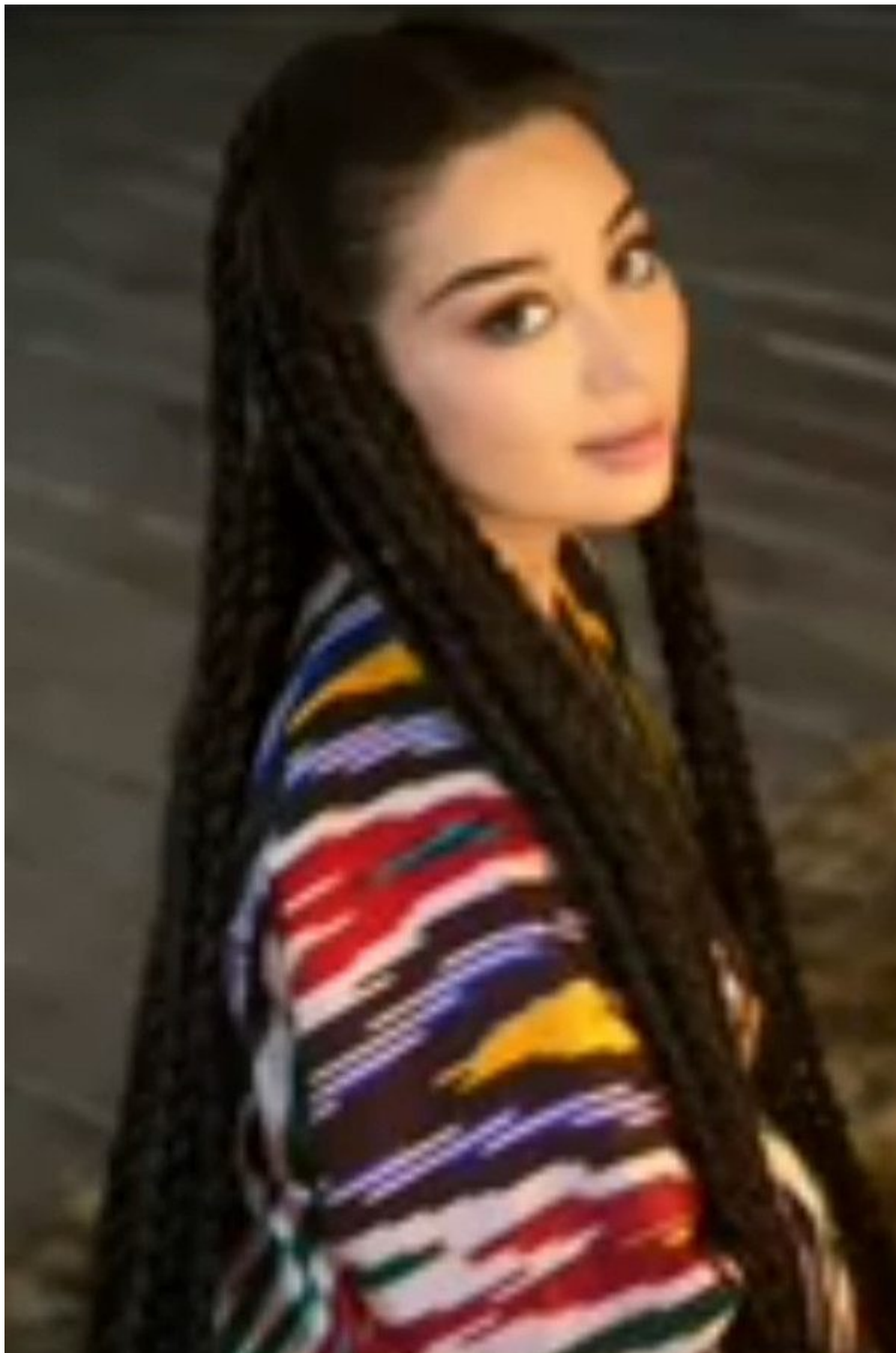

Garagalpagystan türkmenleri

Category: Kitapcy,Taryhy makalalar,Türkmen dili

написано kitapcy | 21 января, 2025

Garagalpagystan türkmenleri GARAGALPAGYSTAN TÜRKMENLERI

1. Milli bitewilikden bölünip giden türkmenleriň 100 müňe golaýy häzirki günde Garagalpagystanda ýaşaýar. Olar bu ölkä – ýaşap oturan ýerlerine, belli bir wagtda däl, aýry-aýry

ýyllarda göçüp barypdyrlar. Taryhy maglumatlaryň, ýerli türkmen ýaşulylarynyň berýän gürrüňlerine görä, türkmenler (atalar) ilkinji gezek Allaguly han (1825-1842) döwründe, takmynan 1825-1830-njy ýyllarda, ikinji gezek hem han (Muhammet Emin 1845-1855) bilen bolan ylalaşyga görä, 1855-nji (luw) ýyly köpçülikleýin derýadan gaýra geçýärler. Aradan onça wagt geçmänkä, beýleki taýpalar (gökleň, arabaçy, igdir, düýeji) hem göçüp barýarlar. Täze mekana göçüp gelen türkmenler öňden çaňap ýatan boz meýdany (alan atlyk ýerlerini) özleşdirmekde, suw desgalaryny gurmakda örän köp zähmet çekýärler. Agyr durmuşda güzeran geçirýärler.

2. 1873-nji ýylyň II ýarymyndan başlap türkmenleriň bu mekany rus patyşasynyň, 1917-nji ýylyň ahyrynda hem sowet häkimiýetiniň ygtyýaryna geçýär. Öňki düzgün-tertup, salgyt-töleg, gün-güzeran düýbünden üýtgeýär. Ýerli halk bilen bir hatarda türkmenler-de ezilmekligiň başga-başga görnüşlerine sezewar bolýarlar.

3. Türkmenler hojalykda çarwaçylyk, az-kem hünärmentçilik, esasan daýhançylyk bilen meşgullanypdyrlar. Türkmenlere mahsus el hünäri bolan haly, palas, kilim, çuwal, torba, horjun we ş.m. harytlary dokamaklyk hem ünsden düşürilmändir. Olar ýaly işler heniz-henizler hem dowam edýär.

4. Türkmenleriň tutuş oba bolup ýaşaýan ýerlerinde milli özboluşlyklar (geým, şaý-sep, aýdym-saz) durnukly saklanýar. Garyndaş halklar (özbek, garagalpak) bilen aralaşyp ýa-da duldegşir oturanlarynda egin-eşik, döp-dessurlar köp halatlarda ýerli milletleriňki ýaly bir umumylyga eýe. Bu ýagdaý olaryň dilinde hem açyk duýulýar.

5. Bilim almak meselesi bularda hem, beýleki ýerlerde bolşy ýaly, jemgyýetiň gurluşyna görä özgerip durupdyr. Geçmişde obasaýyn dini mekdepler (metjitler) bolup, onda arap dilinde okadylypdyr. Uly medreseler hanlygyň merkezinde – Hywada bolupdyr. Soňky döwlet öwrülişiklerinde bolsa rus, ýerli we milli dillerde okapdyrlar. Häzirki günde Garagalpagystanda bar bolan 30-a golaý türkmen mekdepleriniň köpüsünde (türkmenleriň kowçum oturan obalarynda) ýaşlara türkmen dilinde, milli

taýdan azlyk edýän ýerlerinde ýerli (özbek, garagalpak) dilinde sowat öwredilýär.

6. Toý-märekelerde at çapdyrylyp, göreş tutdurylýar. Türkmen bagşylary milli saz guralynda saz çalyp, aýdym aýdýarlar. Olaryň repertuarynda türkmen klassyklarynyň (Magtymguly, Kemine, Mollanepes we başg.) sözüne degişli aýdymlar, «Görogly», «Şasenem-Garyp», «Hüýrlukga-Hemra» ýaly halk dessanlary uly orun tutýar.

© S.ARAZKULYÝEW. Taryhy makalalar